

Recenzije i prikazi

Nikola Skledar

Vidici praktičke filozofije

Hijatus, Zenica 2004., 222 str.

Filozof i sociolog, redoviti profesor Sveučilišta u Zadru i ravnatelj Instituta za društvena istraživanja u Zagrebu, Nikola Skledar je u susjednoj nam Bosni i Hercegovini objavio svoju trinaestu knjigu, sastavljenu od 15 novijih oglada i osvrta. Knjiga je podijeljena na dva osnovna dijela: »Ogledi« (9 radova) i »Osvrti« (6 radova), a tu su još i predgovor i uvod. Svi su ti tekstovi izvorno bili izloženi na raznim filozofskim skupovima, ili objavljeni u časopisima i drugoj periodici, a usredotočuju se na pitanja filozofije kulture, filozofije religije, socijalne filozofije i etike (kao i praktičke filozofije u širem smislu riječi). No, Skledar u nijednom trenutku ne razdvaja probleme praktičke i tzv. primijenjene filozofije (npr. bioetike) od temeljnih filozofskih pitanja, dakle pitanja ontološke ili teorijsko-filozofske naravi. On, naime, nije sklon takvom disciplinarnom rubriciranju filozofskih pitanja koje bi uspostavilo rascjep između teorijske i (po njegovu razumijevanju također neposredno neupotrebljive) praktičke filozofije. Filozofija koja zaslužuje to ime ne može imati ništa zajedničko s funkcionalnošću, normativnošću, korisnošću u svakidašnjem praktičnom smislu riječi; dubok jaz razdvaja autentičnu filozofiju od utilitarizma i pragmatizma. Praktična filozofija je, ukratko budi rečeno, najobičnije »drveno željezo«, a činjenica da je Nikola Skledar jedan od malobrojnih naših filozofskih pisaca koji praktičnu filozofiju razlikuje od praktičke filozofije valja našem autoru pribaviti jednu malu pohvalu: »tko dobro razlikuje, dobro poučava«, govorili su stari. Skledar razlikuje, izvrsno razlikuje, ali je većini razlikovanje praktičnoga od praktičkoga nepotrebno cjepidlačenje, kao što je nekima našim sućuti vrijednim suvremenicima nepotrebno čak i razlikovanje razuma od uma.

Mala pohvala Skledarovoj terminološkoj tanakoćutnosti utoliko se iskazuje kao velika pokuda (budimo jasniji: lamentacija), uzrokovana dominantnim jezičnim i misaonim barbarstvom. U svakom slučaju, naš autor i njegov zenički izdavač Željko Škuljević stoje na braniku pojmovnog i terminološkog razlikovanja – i zato im pripada pohvala!

Samu praktičku filozofiju Skledar razumije kao mišljenje i refleksiju koja izvire iz životne ljudske prakse, da bi u nju i uvirala, kao putokaz i luč. U tom smislu ona predstavlja 'pred-sjaj' (termin posuđen od Danka Grlića) bez kojega je ljudska praksa slijepa, stihijska, kao što je i teorija bez odnosa s praksom prazna, neživotna konstrukcija, nepovezana s ljudskom zbiljom. Istinska filozofija neodvojno je povezana sa životom, a odatle slijedi da filozofiju treba živjeti i da život treba biti filozofski. A imajući u vidu da filozofiraju živi ljudi, različiti i individualno neponovljivi, nameće se još jedan argument u prilog čuvene Fichteove postavke o tome da svatko bira onakvu filozofiju kakav je čovjek.

Skledar je u potpunosti u pravu kada opovrgava opravdanost strogog dijeljenja filozofije na discipline, pogotovo ako su one razmrvljene i nepovezane. Uпитno je, međutim, u kojoj je mjeri opravdana i utemeljena njegova tvrdnja da sva pitanja praktičke filozofije proizlaze iz naravi temeljnog filozofskog pitanja, tj. ontološkog pitanja o bitku i o biti bića. Naravski, o metafizičkom utemeljenju svake praktičke filozofije u presudnoj mjeri ovisi i njezin karakter – ali: što je s onom praktičkom filozofijom koja nije metafizički utemeljena već, naprotiv, predstavlja učink transmetafizičkog povijesnog mišljenja? U mogućim odgovorima na ovo pitanje sadržan je i odgovor na još jedno pitanje (implicitirano onime što je već rečeno), a to je pitanje o granicama pozicije koju naš autor elaborira. Ukoliko se filozofija razumije kao metafizika, onda su te granice identične ograničenjima filozofije kao takove. No, ako se mogu vršiti diferencijacije između filozofije i metafizike, onda i odgovor na pitanje o granicama nužno mora biti diferenciraniji, ovisno o osebujnosti one prve diferencijacije.

Neovisno o tome kako ćemo odgovoriti na ova pitanja, Skledarov je uradak na zavidnoj misaonoj razini. Autor se dokazuje kao veoma informirani znalac i ujedno mislilac od formata. To dolazi, primjera radi, u raspravi »Filozofija čovjeka«, posvećenoj izgradnji nacrtaja jedne *egzistencijalne antropologije*. Ideja egzistencijalne antropologije polazi od konstitutivne značajke ljudske egzistencije, koja se sastoji u samointerpretaciji, čime su obuhvaćeni tumačenje smisla ljudskog opstanka, identiteta, sreće, sudbine, itd. Zadaća istinske filozofije sastoji se u tome da razumije bit čovjeka u slobodi, što je nedosežno ukoliko se ostane na razini objektivističkih znanstvenih kategorija i metoda. Čovjek, naime, nije samo *ratio*, naglašuje autor. No, kao što ga se ne može ispravno i potpuno protumačiti samo u kategorijama biologije, tako je podjednako nedostatna i teologija.

Tematizirajući odnos etike i politike u kontekstu zalaganja za uspostavljanje demokratskog poretka, Skledar se posebno oslanja na Kanta, te naglašuje aktualnost sintagme »demokratska punoljetnost naroda«. No, i filozofija imade tu svoje mjesto: filozofsko-antropološko i etičko mišljenje čine sastavnicu svakog povijesnog i socijalno-kulturnog sklopa. Pritom ne treba zanemariti zadaću konkretnih filozofa i drugih humanističkih intelektualaca, da se kao ljudi uma i dijaloga javno angažiraju, u prvome redu duhovno i moralno, zalažući se za opće dobro, slobodu i ljudska prava.

Posebno je zanimljiv ogled pod naslovom »Filozofija i povijesni život«. Polazeći od postavke da su filozofija i njezina povijest bitno povezane s društveno-povijesnim svijetom i njegovim mijenama, autor upućuje na pozvanost filozofa kao nositelja naravnog dara uma da razlikuju bitno od nebitnoga, kao i istinu od zablude, kako bi se povijesna misao mogla pretočiti u čin i u praktičko djelotvorenje: »Praksa pak njihova (praktičkih ideja i stvaralaštva, op. a.) ozbiljenja nemoguća je bez zamisli i vizija teorije koje se, međutim, iako iz životne prakse izviru i u nju uviru, u njoj bez ostatka ne iscrpljuju« (str. 55). Može biti upitno Skledarovo u osnovi metafizičko utemeljenje teorije i prakse u bitku/temelju svijeta i povijesti, ali snaga njegova propitivanja mogućnosti ozbiljenja filozofije bitno nadmašuje i odlučno ukida to problematično metafizičko polazište. Vrijedi spomenuti i njegovo upozorenje na opasnost od ideologizacije obzorja mogućeg carstva slobode na temelju mitologije budućnosti. U svakom slučaju, Skledar se u ovom radu – kao i u drugim ogledima – iskazuje kao povijesni misli-

lac, koji je tek mjestimično sklon padu na razinu metafizike.

U knjizi autor također filozofski tematizira pitanja tehnike, kulture, teologije i dijaloga, kao i filozofsku misao suvremenih domaćih i stranih autora, kao što su L. Veljak, Ž. Škuljević, I. Cifrić, E. Kale, M. Segalen, H. Burger, itd. Napisana na pregledan i zanimljiv način, ova nova knjiga Nikole Skledara predstavlja značajan doprinos suvremenoj filozofiji, a činjenica da je objavljena u susjednoj zemlji zaslužuje posebnu pozornost: filozof dijaloga na taj se način iskazuje i kao praktičar susreta i intelektualne razmjene. Ipak je šteta što će ova vrsna knjiga u autorovoj domovini zbog te (inače pohvalne) činjenice proći manje zasluženog nego što zaslužuje.

Zvonko Šundov

Zoran Vidojević

Kuda vodi globalizacija

IP »Filip Višnjić« – Institut društvenih nauka, Beograd 2005.

Bibliografija o fenomenu globalizacije svakim danom postaje, zahvaljujući svojem multiplikiranju, sve nepreglednija. Razumljivo je da su djela posvećena globalizaciji izrazito heterogena, kako u disciplinarnom, metodološkom i kvalitativnom, tako i u orijentacijskom (pa i vrijednosnom i svjetonazornom) pogledu. Jedan od kvalitetnijih recentnih priloga spomenutoj bibliografiji predstavlja monografija beogradskog sociologa Zorana Vidojevića, nekadašnjeg profesora na Odsjeku za sociologiju Filozofskog fakulteta u Zadru. Premda sociolog (ili možda baš zato što se može definirati kao vrstan sociolog), autor u svojoj 418 stranica opsežnoj knjizi njeguje izrazito interdisciplinarnan pristup istraživanom fenomenu, što je već dovoljan razlog da se tom djelu posveti stanovita pozornost. No, popis dobrih strana kojima se odlikuje ova knjiga ne završava na interdisciplinarnosti pristupa, već obuhvaća i druge vrline, u prvom redu sustavnost i preciznost zahvaćanja više no kompleksnog predmeta svojeg istraživanja.

O sadržaju knjige najbolje govore naslovi njezinih jedanaest poglavlja: 1 »Šta je globalizacija i u čemu je njena epohalnost«, 2 »Globalizacija kao dokaz trijumfa i krize jednog